

Szepesi Dóra

A szóvillantó titán

Interjú Kelecsényi Lászlóval Latinovits Zoltánról

Latinovits Zoltán negyvenöt éve már csak hang- és filmfelvételek jóvoltából van köztünk, meg szövegekkel, amiket ő írt, s amiket róla írtak. Kilencvenedik születésnapjára újra megjelent, Aki az életével játszott címmel Kelecsényi László kötete a 2021-es Ünnepi Könyvhétre a Noran Libro kiadásában.

PRAE.HU: Egy furcsa szerkezetű könyvet tett közzé ismét. Több mint negyven kortárs művész és újságíró szólal meg benne. Hogyan válogatott a különféle szövegek közül?

Minőség, minőség, minőség. Nem lehetett elhallgatni az ellenvéleményeket sem. Jó, „ütős" gondolatokat akartam újra közzétenni. Róla rengeteget írtak, akár egy másik kötetet is össze lehetett volna állítani.

PRAE.HU: Találkozott Latinovitscsal? Beszélgetett vele?

Személyesen soha. Általában kerültem az ismerkedést azokkal, akikről később írtam. Kétszer voltam a közelében. Az Egyetemi Színpadon, amikor Kassák Lajos félórás versét (*A ló meghal, madarak kiröpülnek*) szavalta diákok, amatőr versmondók között. A fellépés után nem tűnt el a hátsó kijáraton, hanem kijött arra nevezetes hosszú folyosóra, a piarista kápolna előterébe. Kiosztott pár autogramot, aztán magányosan távozott. Másodszor a Rádió Pollack Mihály téri pénztáránál álltam mögötte a sorban. Ott még nem gondoltam, hogy írni fogok róla, s hogy ilyen sok kiadást él meg a könyvem. Amikor nem sokkal tragikus halála után akkori munkahelyem tudományos osztályvezetője azt a mondta a fülem hallatára, hogy Latinovits kellőképpen üres személyiség volt ahhoz, hogy sok mindent eljátsszon, eldöntöttem, hogy róla írom a Zbigniew Cybulski színész után következő portrémat. 1978-ban még csak a filmszerepeivel foglalkoztam. Így is három évig tartott, mire a kis könyvem megjelent. Aczél Györgynek nem volt ínyére a körülötte kialakuló kultusz.

PRAE.HU: Színházi szerepei közül miket látott?

Sajnos sokkal kevesebbet, mint amennyit láthattam volna. Kései bánat, hogy miket hagytam ki. Láttam őt Cipollaként még a Körszínház-

ban, és láttam a *Tótéka*t a Paulay Ede utcában. A *Ványa bácsi*t utólag egy megmentett videoszalagról a Vígszínház egyik majálisán. Épp ezért akkor csak filmszínészportrét mertem írni róla.

PRAE.HU: Hogyan jutott eszébe ennek a mostani könyvnek a szerkezete, hogy másokat beszéltet, véleményeket ütköztet, s csak néha szól közbe?

Megragadott a lehetőség, hogy az eisensteini filmmontázs – amikor is az egymást követő képsorok vagy szövegek szembesítése vagy ütköztetése kifejez valami harmadik gondolatot, eszmét – elméletének bűvöletében szembesíteni tudok egymással neves szerzőket. A módszer segítségével hitelesebb képet nyújtok az olvasóknak, mintha csak az én véleményemet hallanák.

PRAE.HU: Mondjon egy-két nevet a könyvében megszólalók közül!

Örkény István, Koltai Tamás, Őze Lajos, Cserhalmi György, Vámos László, Darvas Iván és sokan mások.

PRAE.HU: A fülszövegben az is olvasható, hogy ebben a könyvben majdhogynem több rossz szó hangzik el róla, mint dicséret.

Ennyi év után jogunk van a teljes igazsághoz. Azzal nem emeljük az ő színház- és filmtörténeti jelentőségét, ha csak fényezzük, ha talapzatot költünk jelképes szobra alá. Tudjuk, hogy „balhés" személyiség volt. De botránykönyve, a *Ködszurkáló* sok-sok mondata, kritikája még ma is érvényes, tetézve a teátrumi világ azóta zajló eseményeivel.

PRAE.HU: A halála körülményei is még mindig vita tárgyát képezik. Nem jutott nyugvópontra a baleset vagy tervszerű öngyilkosság kétféle álláspontja. Erről mi a véleménye?

Jól ismerem az eltérő vélekedéseket. A kötetben megkísérlek egy harmadik vagy inkább két és feledik verziót felvázolni.

PRAE.HU: Megtudott valami újat arról a kora nyári tragikus estéről?

Egy öngyilkosság „szakértő", Lev Tolsztoj segítségével próbálok újat mondani. Most nem részletezem, lepődjenek meg a kötet olvasói. Egyébként az a júniusi este a mai napig tisztázatlan. A rendőrségi jegyzőkönyv bizonyíthatóan meghamisította a tényeket. Később tragikomikus események is történtek. Például egy nyugdíjas vasutas, aki a városligeti Közlekedési Múzeumban a terepasztalt igazgatta a gyerekeknek, egy riportban odahazudta magát a gázoló mozdony vezetőfülkéjébe.

PRAE.HU: Annyit változott Latinovits halála óta a színház világa. Mi a maradandó a játékából?

Leginkább az, hogy szakított az úgynevezett leszúrt lábú színészettel. Fotók, felvételek igazolják ezt. Ahogy Rómeóként lóg a ravatal karikáján, vagy amiként Cipollaként meghal, amikor Kozák András, a pincérfiú lelövi őt a Thomas Mann-műben. Ma már ez az úgynevezett zsigeri színjátszás természetes. Ebben volt úttörő.

PRAE.HU: És a filmek? Rengeteget játszott mozi- és tévé-produkciókban. Olykor, tudjuk, kifejezetten pénzkeresési okokból is.

Mégsem láttam rossznak. Rossz filmben sokszor játszott, nem neki való feladatokat is vállalt, de még Miska főpincérnek is el tudtam fogadni a *Csárdáskirálynő*ben. Decens, ősz úriember lett belőle, tényleg olyan, mint egy fizetőpincér.

PRAE.HU: Aki talán Krúdyból sétált át oda. Vajon egy kicsit olyan volt, mint Szindbád?

Nem egészen. Az a film egyszeri csoda. Három zseni, Latinovits mellett Huszárik és Sára Sándor egyszeri együttműködése…

PRAE.HU: Nem tartja kissé elcsépeltnek a zseniként hivatkozást? Meg kellene pontosabban magyarázni, mi ennek a hatásnak a titka.

Meg lehet kísérelni. Legelébb Krúdy, aki az egész világot átfogó szövegtestet hagyott az utókorra. Aztán jött Huszárik, aki évek hosszú munkájával előbb forgatókönyvi szinten összerakott az írói világot megragadó anyagot. Választott egy olyan képíró mestert, aki látvánnyá álmodta a szövegkönyvet, amelybe Latinovitsnak saját színészi alkatát legyűrve bele kellett illeszkednie. Mindenkinek összejött minden.

PRAE.HU: Meggyőzően hangzik. De mi marad belőle, a színészből a Szindbádon kívül és túl?

Ha nagyon szigorúak vagyunk vele, s már nem emlékezünk a színpadi játékára, és elsiklunk a valóban sok feledhető filmprodukció fölött – a hangja, a versmondása. „Szóvillantó titán”, ez Grétsy László nyelvészprofesszor anagrammája.

PRAE.HU: Sokan modorosnak tartják a szavalását.

Modoros? Meglehet. De ha egy magyartanár van olyan bölcs, hogy beviszi az órára *A walesi bárdok* hangfelvételét, biztosan megragadja a gyerekeket, s nyert ügye van Arany János tanításában. S nem irigylem a színészt, aki Adyt vagy József Attilát akar előadni Latinovits után. Legalább ebben a két költőben verhetetlen, mert életrajzi azonosságok segítették őt a poéták „versen érésében”. Ebben egészen biztos vagyok.

PRAE.HU: Mi vezette újra meg újra Latinovitshoz? Ha jól tudom, most negyedszerre jelenik meg vele foglalkozó kötete.

Nem a pénzkeresés. Még csak nem is egy folyamatos önhelyesbítési kényszer, azaz a teljesség hajszolása. Írással nálunk nemigen lehet vagyont szerezni. Ha erre vágytam volna, más pályán kellett volna mozognom. Azért szeretem őt, s azért térek vissza minduntalan hozzá, mert van benne valami, ami belőlem nagyon hiányzik. Megtette azokat a lépéseket, amiket én sose mertem. Elment a falakon túlra. Teljes volt az élete, még ha rövid is.

Megjelent: prae.hu 2021. 09. 01.

Kelecsényi László: Aki az életével játszott – Latinovits
Noran Libro Kiadó, 2021.